

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Тілея

*Науковий вісник
збірник наукових праць*

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 107 (№ 4)

Київ – 2016

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно**Фахове видання**

з філософських, політичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
 № 747 від 13 липня 2015 р., з історичних наук наказом МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 р. (перереєстрація)

Свідомство про державну реєстрацію (перереєстрацію) друкованого засобу
 масової інформації: серія KB № 19946 – 9746 ПР від 31 травня 2013 року

Друкється за рішенням:

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
 (протокол № 12 від 31 березня 2016 р.); Президії ВГО Української Академії Наук (протокол № 16-03-31 від 31 березня 2016 р.)

Збірник входить до міжнародної індексації

EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); EBSCO InfoBase Index (Індія); РИНЦ (Росія).

Рецензенти:

Панчук М. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Степино М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Онищенко І. Г., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)

Шеф-редактор:

Андрущенко В. П.,
 д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України,
 акад. НАПН України
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М.,
 д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Акопян В. Г.,
 д-р філос. наук, ст.н.с.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Кивлюк О. П., д-р філос. наук, ст.н.с.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Муляр В. І.,
 д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)
Предборська І. М.,
 д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Відповідальний секретар:

Халамендик В. Б.,
 д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф.,
 член – кор. НАН України, акад. НАПН України
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Євтух В. Б., д-р іст. наук, проф.,
 член-кор. НАН України
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
 (Україна, Київ)
Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Армєнія, Єреван)
Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф., член-кор. НАН України
 (Україна, Київ)
Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
 (Україна, Київ)

Редакційна колегія:**З історичних наук:**

Войцехівська І. Н., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Дробот І. І., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Журба М. А., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Лазько Г. Г., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Лисак В. Ф., д-р іст. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Михайлюк В. П., д-р іст. наук, проф. (Україна, Вінниця)
Стоян Т. А., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Чернега Л. М., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Шаповал Ю. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

З філософських наук:

Абасов А. С., д-р філос. наук, професор (Азербайджан, Баку)
Базайло О. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Бєх В. П., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Воронкова В. Г., д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Герасимова Е. М., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Гарбар Г. А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Жадько В. О., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Жижко Т. А., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Купепал С. В., д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
Миколайчук А., д-р хабілітований, проф. (Польща, Познань)
Онїко О. Ф., д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
Свириденко Д. Б., д-р філос. наук, доц.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Тецлав С., д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгощ)
Уваркіна О. В., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Яшанов С. М., д-р пед. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

З політичних наук:

Андрусишин Б. І., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Балабанов К. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Варзар І. М., д-р політ. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Войналович В. А., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Іванов М. С., д-р політ. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Кізіма С. А., д-р політ. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Котигоренко В. О., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Крась І., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)
Лапина С. В., д-р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Макаренко Л. Л., д-р пед. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Остапенко М. А., д-р політ. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Римаренко С. Ю., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Срогошу Т., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)

Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 107 (4). – 484 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

Natsional'nyy pedahohichnyy universytet
imeni M. P. Drahomanova

VHO Ukrayins'ka Akademiya Nauk

Hileya

*naukovyy visnyk
zbirnyk naukovykh prats'*

- *Istorychni nauky*
- *Filosofs'ki nauky*
- *Politychni nauky*

Vypusk 107 (№ 4)

Kyyiv – 2016

Zbirnyk zasnovano 2004 roku. Vykhid z druku – shchomislyachno**FAKHOVE VYDANNYA**

z filosofsk'kykh, politychnykh nauk zatverdzheno nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy
№ 747 vid 13 lyunya 2015 r., z *istorychnykh nauk* nakazom MON Ukrainy № 1328 vid 21 hrudnya 2015 r. (*nepepeesmpauia*)

Svidotstvo pro derzhavnu reyestratsiyu (pereystratsiyu) drukovanoho zasobu
masovoyi informatsiyi: seriya KV № 19946 – 9746 PR vid 31 travnya 2013 roku

Drukuyet'sya za rishennyam:

Vchenoyi rady Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova
(protokol № 12 vid 31 beoznya 2016 r.); Prezydiyi VHO Ukrainy's'koyi Akademiyi Nauk (protokol № 16-03-31 vid 31 beoznya 2016 r.)

Zbirnyk vkhodyt' do mizhnarodnoyi indeksatsiyi

EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); EBSCO InfoBase Index (Indyya); RYNTs (Rosiya).

Retsenzenty:

Panchuk M. I., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Stepyko M. T., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Onyshchenko I. H., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)

Laz'ko H. H., d–r ist. nauk, prof. (Bilorus', Homel')
Lysak V. F., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Mariupol')
Mykhaylyuk V. P., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Vynnytsya)
Stoyan T. A., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Cherneha L. M., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Shapoval Yu. I., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)

Shef – redaktor:

Andrushchenko V. P., d–r filos. nauk, prof., chlen–kor. NAN Ukrainy, akad. NAPN Ukrainy (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Holovnyy redaktor:

Vashkevych V. M., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Spivredaktory:

Akopyan V. H., d–r filos. nauk, st.n.s. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Kyvylyuk O. P., d–r filos. nauk, st.n.s. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Mulyar V. I., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Zhytomyr)
Predbors'ka I. M., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)

Vidpovidal'nyy sekretar:

Khalamendyk V. B., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Redaktsiyna rada:

Andrushchenko V. P., d–r filos. nauk, prof., chlen–kor. NAN Ukrainy, akad. NAPN Ukrainy (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Vashkevych V. M., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Yevtukh V. B., d–r ist. nauk, prof., chlen–kor. NAN Ukrainy (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Zelenkov A. I., d–r filos. nauk, prof. (Bilorus', Minsk)
Kolesnyk V. F., d–r ist. nauk, prof., chlen–kor. NAN Ukrainy (Ukrayina, Kyiv)
Myrzakhanyan R., d–r ist. nauk, prof. (Armeniya, Yerevan)
Mykhal'chenko M. I., d–r filos. nauk, prof., chlen–kor. NAN Ukrainy (Ukrayina, Kyiv)
Rafal's'kyi O. O., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Soldatenko V. F., d–r ist. nauk, prof., chlen–kor. NAN Ukrainy (Ukrayina, Kyiv)

Redaktsiyna kolehiya:**Z istorychnykh nauk:**

Voytsekhivs'ka I. N., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Drobot I. I., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Zhurba M. A., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Z filosofsk'kykh nauk:

Abasov A. S., d–r filos. nauk, profesor (Azerbaydzhan, Baku)
Bazaluk O. O., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Bekh V. P., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Voronkova V. H., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Zaporizhzhya)
Harbar H. A., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Mykolayiv)
Herasymova E. M., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Zhad'ko V. O., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Zhyzhko T. A., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Kutsepai S. V., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Poltava)
Mykolaychak A., d–r khabilitovanyy, prof. (Pol'shcha, Poznan')
Onipko O. F., d–r tekhn. nauk, profesor (Ukrayina, Kyiv)
Svyrydenko D. B., d–r filos. nauk, dots. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Tetslav S., d–r filos. nauk, prof. (Pol'shcha, Bydghoshch)
Uvarkina O. V., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Yashanov S. M., d–r ped. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Z politychnykh nauk:

Andrusyshyn B. I., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Babkina O. V., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Balabanov K. V., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Mariupol')
Varzar I. M., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Voynalovych V. A., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Ivanov M. S., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Mykolayiv)
Kizima S. A., d–r polit. nauk, prof. (Bilorus', Minsk)
Kotyhorenko V. O., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Kras' I., d–r khabilitovanyy, prof. (Pol'shcha, Chensstokhov)
Lapyna S. V., d–r sots. nauk, prof. (Bilorus', Minsk)
Makarenko L. L., d–r ped. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Ostapenko M. A., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Rymarenko S. Yu., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Savyl'yev V. L., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Sroshosha T., d–r khabilitovanyy, prof. (Pol'shcha, Chensstokhov)

Hileya: naukovy visnyk. Zbirnyk naukovykh prats' / Hol. red. V. M. Vashkevych. – K. : «Vydavnytstvo «Hileya», 2016. – Vyp. 107 (4). – 484 s.

Kontsepsiya zbirnyka bazuyet'sya na bahatoplanovomu naukovomu vysvitleni problem informatsiynoyi tsyvilizatsiyi, shcho formuyet'sya. Osnovni rubryky okhoplyuyut' haluzi istorychnykh, filosofsk'kykh ta politychnykh nauk. Rozrakhovanyy na fakhivtsiv humanitarnykh ta sotsial'no–politychnykh nauk.

12. Tam samo. – Spr.2571.
13. Zhabanova K. Orhanizovani pereselenia v pivdenni oblasti Ukrainskoi RSR u 1955–1967 rr. / K. Zhabanova // Siverianskyi litopys. Vseukrainskyi naukovyi zhurnal [za red. V. Diatlova]. – Chernihiv, 2015. – №2 (122). – S.163–171.
14. Zastavetskyi B. Migrantska silskoho naselennia ta yikh vplyv na liudnist naselennykh punktiv ternopilskoi oblasti / Bohdan Zastavetskyi // Ekonomichna heohrafiia [red. Lukashevych L.]. – K.: V–vo Kyivskoho universytetu, 1974. – Vyp.14: mizhvidomchy naukovyi zbirnyk. – S.64–70.
15. Kalakura O. Poliaky v etnopolitychnykh protsesakh na zemliakh Ukrainy u XX stolitti / O. Kalakura. – K.: Znannia Ukrainy, 2007. – 508 s.
16. Maliarchuk O. «Ahrama polityka partiino–radianskoi vlady (1944–1964 rr., zakhidni zemli Ukrainy)»: dys. ... kand. ist. nauk 07.00.01 / Maliarchuk Oleh Mykhailovych. – Ternopil, 2005. – 245 s.
17. Materialy II Mizhnarodnoi naukovy–prakychnoi konferentsii «Ternopil i Ternopillia v istorii ta kulturi Ukrainy i svitu (vid naidavnishykh chasiv do sohodennia)» / [hol. red. Ivan Zuliaka]. – Ternopil: «Vektor», 2014. – 220 s.
18. Narodne hospodarstvo Ternopilskoi oblasti: statystychnyi zbirnyk / za red. M. Averchenko. – Lviv: Derzhstatvydav, 1962. – 281 s.
19. Narodne hospodarstvo Ternopilskoi oblasti: statystychnyi zbirnyk / za red. M. Averchenko. – Ternopil: Oblvydav, 1957. – 271 s.
20. Narodne hospodarstvo Ternopilskoi oblasti: statystychnyi zbirnyk / za red. M. Averchenko. – K.: Statystyka, 1967. – 204 s.
21. Narodne hospodarstvo Ternopilskoi oblasti: statystychnyi zbirnyk / za red. M. Averchenko. – K.: Statystyka, 1972. – 224 s.
22. Naselennia Ukrainy. Trudova emigrantska v Ukraini / Za red. Libanovoi E., Pozniak O., Malynovskoi O. – K.: In–t demografii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. Ptukhy NAN Ukrainy, 2010. – 233 s.
23. Pidsumky Vsesoiuznoho perepysu naselennia 1970 roku: Chyselnist naselennia SRSR, soiuznykh ta avtonomnykh respublik, kraiv i oblasti / TsSU pry Kab. Min. SRSR. – M.: Statystyka, 1972. – 176 s.
24. Postanovlenie TSIK SSSR, SNK SSSR ot 4 marta 1927h. «Omerakh po rehulirovaniu rynka truda» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=25585>
25. Statystyka mihratsii naselennia. – M.: «Statystyka», 1973. – 351 s.
26. Tovkun V. Migrantska naselennia i terytorialnyi prerorozpodil trudovykh resursiv / Valerii Tovkun // Rozmishchennia produktyvnykh syl Ukrainskoi RSR [red. Bukhalo S.]. – K.: Vyd. Kyivskoho universytetu, 1966. – Vyp.5: mizhvidomchy naukovyi zbirnyk. – S.34–40.

Тимків І. В., postgraduate student, Ternopil National Pedagogical University named for V. Hnatiuk (Ukraine, Ternopil), timkvvan@gmail.com

Migration Ternopil region in 50s – 60s XX century

The article analyzes the features mechanical movement of Ternopil region in the 50s – 60s. XX century. The influence of political and economic factors on the causes and background of migration activity of the population. The dynamics of migration flows in Ternopil region and beyond.

The methodological basis of the study are the principles of scientific knowledge: scientific, systematic, historical and pluralism. The article made using methods such as problem–chronological, comparative historical, systemic, structural, logical and analytical.

The migration processes that occurred on the territory of Ternopil in the 50s and 60s. XX c., Were the result of social and economic policy of the Soviet leadership. Construction of industrial enterprises in the region led to urban processes, which were the main source of rural population of the region. The research allows to conclude that the main migration flows in the same area were aimed mainly from the countryside to the city. External migration was directed mainly to neighboring areas (Ivano–Frankivsk, Lviv and Khmelnytsky) and remote industrialized regions of the USSR.

Keywords: migration, Ternopil, social status, industry, agriculture, displacement of population, urbanization.

Тимків І. В., аспирант, Тернопольский национальный педагогический университет им. В. Гнатюка (Украина, Тернополь), timkvvan@gmail.com

Миграция населения Тернопольской области в 50–60-х гг. XX в.

Проанализированы особенности механического движения населения Тернопольской области в 50-х – 60-х гг. XX в. Охарактеризованы влияние политических и экономических факторов на причины и предпосылки миграционной активности населения. Показана динамика миграционных потоков в Тернопольскую область и за ее пределы.

Методологической основой исследования выступают принципы научного познания: научности, системности, историзма и плюрализма. Статья выполнена с использованием таких методов, как проблемно–хронологический, сравнительно–исторический, системный, структурный, логико–аналитический.

Миграционные процессы, имевшие место на территории Тернопольщины в 50-х – 60-х гг. XX в., были следствием социально–экономической политики советского руководства. Строительство промышленных предприятий в городах области привело урбанистические процессы, основным источником которых было сельское население края. Исследование позволяет сделать выводы, что основные миграционные потоки в самой области были направлены в основном из села в город. Внешняя миграция была направлена в основном в соседние области (Ивано–Франковскую, Львовскую и Хмельницкую), а также в отдаленные промышленно развитые регионы УССР.

Ключевые слова: миграция населения, Тернопольщина, социальное положение, промышленность, сельское хозяйство, перемещение населения, урбанизация.

УДК 94(477)«1961»

Афанасьев І. Ю., кандидат історичних наук, доцент кафедри реклами та зв'язків з громадськістю, Гуманітарний інститут Київського університету ім. Бориса Грінченка (Україна, Київ), ilyas05@gmail.com

Уточнення наслідків Куренівської катастрофи

Метою статті є уточнення втрат, спричинених Куренівською трагедією – катастрофою, що сталася 13 березня 1961 р. у Києві, внаслідок прориву дамби в Бабиному Яру. Досліджуються обставини, масштаби руйнувань. Визначаються мінімальні та максимальні можливі межі кількості загиблих у зоні затоплення. Отримані результати значно відрізняються від оцінок, які усталювалися в історіографії та ЗМІ. Робота ґрунтується на застосуванні загального наукового принципу об'єктивності, методів синхронного та діахронного порівняльного аналізу. Вивчення, співставлення наукових статей, публіцистики, оприлюднених архівних джерел (фонди ГДА СБУ, ЦДАВО України, ЦДАГО України, ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного) з теми даної роботи, поєднуються з власним квантитативним дослідженням.

Ключові слова: Куренівська трагедія, техногенні катастрофи, Кирилівська вулиця, Бабин Яр, локальна історія.

В Україні, як і в багатьох інших країнах, стрімко розвивається напрям наукової діяльності під загальною назвою локальна (регіональна) історія. Аматори та професійні історики дедалі активніше та продуктивніше займаються письмовим конструюванням, систематизацією місцевої історичної пам'яті. Київ як сакральний центр з багатовіковою історією, насиченою подіями, як густонаселена велика столиця однієї з найбільших держав сучасної Європи, є одним з головних українських центрів розвитку локальної історії.

Крім того, діяльність будь–якої адміністрації оцінюється не лише за її позитивним впливом на підконтрольних громадян, але й за втратами серед них, у тому числі через техногенні катастрофи. В українському громадсько–політичному та історіографічному дискурсах постійно перебуває у фокусі уваги тема техногенних катастроф, що сталися на території України. У 2010-і рр. активно здійснювалося оприлюднення архівних даних та історичних досліджень, видання науково–популярних, пропагандистських, розважальних робіт із цієї тематики. Уточнення кількісних та якісних характеристик відомих катастроф XX ст., порівняння колишніх адміністраторів, причетних до тих подій, не лише з іншими тодішніми діячами, але й з нашими сучасниками, допомагає здійснювати об'єктивну, справедливую оцінку діяльності ще й сучасних лідерів.

13 березня 1961 р. в Києві стало днем так званої Куренівської трагедії, яку називали також і «Куренівським апокаліпсисом». Накопичена в Бабиному Яру змішана з талими водами пульпа – грязьова піщано–глиниста маса, побічний продукт роботи цегельних заводів – прорвала

земляну дамбу. Близько 9 год. 30 хв. ранку вал висотою 4–6 м накрив низину попід Кирилівською церквою.

За радянськими офіційними даними, оприлюдненими вперше 31 березня 1961 р., загинуло 145 осіб [6, с. 197].

У багатьох тогочасних іноземних повідомленнях та у численних неофіційних заявах киян фігурували 2 000 – 3 000 загиблих, а в деяких значно більше [6, с. 41, 116]. 16 квітня 1961 р. газета «Українські вісті» у ФРН повідомила навіть таке: «За неофіційними даними подано, що в Києві під час цієї жахливої катастрофи загинуло, приблизно, 7 000 осіб» [6, с. 237].

Київський публіцист, автор низки публікацій на цю тему О. Л. Анісімов, який користувався великим авторитетом у журналістських колах та серед читачів, любителів історії Києва, писав на початку ХХІ ст., що кількість загиблих склала близько 1 500 осіб [1, с. 97]. Більшість українських ЗМІ в 2010–і рр., щорічно згадуючи про Куренівську трагедію, стверджували, що загиблих було від 1 500 до 3 000 осіб. Найбільш частий діапазон у публікаціях ЗМІ: 1 500 – 2 000 людей [Наприклад: 2; 7; 10].

У 2003 р. вийшла друком збірка текстів, створених у різний час П. Шелестом, який входив до складу урядової комісії з ліквідації наслідків Куренівської катастрофи в 1961 році. За спогадами П. Шелеста, в катастрофі загинуло 198 осіб [9, с. 216].

Найбільш ґрунтовні, об'єктивні публікації, предметом яких є Куренівська катастрофа, належать Т. Євстаф'євій та В. Крупині. Співробітник Музею історії Києва Т. Євстаф'єва, у своїй докладній статті 2011 р. про ці події, навила вищезгадані цифри радянської комісії та О. Анісімова, проте утрималася від оцінки їхньої достовірності, заперечивши лише правдивість повідомлень про 5 000 загиблих [3].

Впритул наблизився до розгляду питання про кількість жертв Куренівської катастрофи київський історик В. Крупина в статті 2012 р.; на його думку: «В оцінці кількості жертв варто спиратися на дані першого секретаря ЦК КПУ П. Шелеста, який стверджував, що загинуло 198 осіб [...] Ці цифри можна поставити під сумнів у бік збільшення, адже з місця затоплення було видалено лише половину з 650 тис. кубометрів пульпи [...] Гіпотетично, під завалами в товщині винесеної пульпи могли також залишитися тіла загиблих» [5, с. 149]. Що ж до 1 500 – 2 000 в оцінці кількості загиблих, то такі твердження, на думку В. Крупини, не підтверджувалися наявними на 2012 р. документами [5, с. 149–150]. В. Крупина став одним з упорядників та редакторів виданого Інститутом історії України НАНУ збірника «Куренівська трагедія 1961 р. Документи і матеріали» [6], до якого увійшли всі основні, відкриті дослідниками до того часу, архівні документи про катастрофу 13 березня 1961 року. У цьому збірнику, який має велику цінність для дослідників даної катастрофи й багатьох інших питань української історії, є багато фактів для вироблення більш точних, ніж попередні, оцінок про кількість жертв, проте не міститься такий аналіз. Отже, питання про кількість загиблих у Куренівській трагедії, яка сталася 13 березня 1961 р., залишається відкритим.

Предмет нашої роботи: кількість осіб, які загинули внаслідок так званої Куренівської трагедії – катастрофи, що сталася 13 березня 1961 р. у Києві.

Мета роботи: на основі аналізу літератури та джерел з проблематики дослідження, значно уточнити

кількість осіб, які загинули внаслідок прориву 13 березня 1961 р. дамби, розташованої в Бабиному Яру в районі Кирилівської церкви.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішити такі завдання:

- дослідити щільність, якісні характеристики житлової та адміністративно-господарської забудови зони затоплення, а також масштаб руйнувань цієї забудови, спричинених грязьовою масою з Бабиного Яру;

- оцінити можливі мінімальну та максимальну межі (діапазон) кількості загиблих 13 березня 1961 р. жителів зони затоплення Куренівської трагедії;

- дослідити кількісні та якісні характеристики транспортних заходів, що опинилися в зоні затоплення, ступінь їх пошкоджень, кількість пасажирів у момент удару грязьового валу, співставити ці дані зі звітами рятувальників;

- оцінити можливі мінімальну та максимальну межі (діапазон) кількості загиблих 13 березня 1961 р. водіїв і пасажирів транспорту, а також працівників організацій, що знаходилися в зоні затоплення Куренівської трагедії;

- встановити можливі мінімальну та максимальну межі (діапазон) кількості всіх осіб, що загинули 13 березня 1961 р. внаслідок прориву дамби, виокремити в цих межах найбільш вірогідний, реалістичний, вузький діапазон, який є можливим за наявних джерел.

- визначити перспективи подальших розвідок із теми роботи.

Робота ґрунтується на застосуванні загального наукового принципу об'єктивності, методів синхронного та діахронного порівняльного аналізу. Вивчення, співставлення наукових статей, публіцистики, оприлюднених архівних джерел (фонди ГДА СБУ, ЦДАВО України, ЦДАГО України, ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного) з теми даної роботи, поєднується з власним квантитативним дослідженням первинних даних.

13 березня 1961 р. пульпа залила близько 34 гектарів низовини в районі перетину сучасних вулиць Кирилівської та Олени Теліги [6, с. 86]. Забудовано житлом була лише мала частина цієї зони, оскільки в ній знаходилися трамвайне депо, стадіон «Спартак», безлюдний (через вкрай некомфортну для прогулянок погоду) парк [6, с. 154, 463–465]. На фотографіях вулиці Кирилівської (тодішня вул. Фрунзе), на яку, разом зі стадіоном і депо, припав основний удар грязьового валу, добре видно: забудова там, переважно, була садибна одноповерхова, нещільна.

Згідно з довідкою, складеною головою урядової комісії з ліквідації наслідків аварії, другим секретарем ЦК КПУ І. П. Казанцем, для ознайомлення членів і кандидатів у члени Президії ЦК КП України, від 14 березня 1961 р.: непридатними для житла, в результаті катастрофи, визнані 298 квартир, у них мешкали 1 228 осіб (353 сім'ї) [6, с. 37].

Логічним буде припущення, що з цього числа в момент катастрофи була відсутня, щонайменше, половина мешканців (перебували на роботі, навчанні, лікуванні, ринку, риболовлі, в армії, відрядженні і т.д.). У момент катастрофи, отже, в зоні лиха перебували не більше 600 її жителів. Швидше за все, реально, їх там залишалося 300–400, адже був робочий час.

Із цих, що залишалися, значна частина врятувалася: вибиралися самостійно або евакуйовані, цьому є сотні документальних підтверджень; деяких із тих, хто вижив, знімали військовими гвинтокрилами з дахів і дерев,

до деяких прокладали містки через грязьове озеро та виводили [1, с. 54, 56–57, 74].

Згідно з довідкою І. П. Казанця, до вечора 13 березня з району лиха було евакуйовано 917 осіб, у тому числі 117 постраждалих [6, с. 37]. Це й жителі зони лиха, і ті, хто лише працював у ній, і ті, які проїжджали через неї в момент катастрофи. Представники двох останніх категорій становили, очевидно, 100–300 чоловік серед евакуйованих, оскільки робочі місця в цій зоні були тільки для 150–250 працівників. Багато людей вийшли самі, не потрапивши в число 917 евакуйованих. Є чимало спогадів про те, як брудні, розпатлані люди, що вибралися зі зони затоплення, лякали в той день перехожих своїм виглядом у сусідніх районах міста [Наприклад: 1, с. 44–45, 54]. А 600–800 осіб – це жителі зони затоплення, включно з тими, хто знаходився в зоні з моменту катастрофи, та з тими, хто прибув у цю зону в другій половині дня.

Після прориву дамби пульпа близько півгодини розтікалася по району, і ще дві години вода заповнювала низовини, вже поступово руйнуючи житло. Більшість жителів, як і перехожих, мали можливість перебраться на височини, в процесі затоплення, піти з зони потопу, що збільшувалася. Йшли, рухаючись по коліно у бруді.

В офіційному урядовому повідомленні, оприлюдненому 31 березня 1961 р. говорилося, що до 22 березня всім жителям постраждалих будинків виділено житло у нових будинках, житловою площею близько 12 000 кв. метрів [6, с. 197].

Виходячи з розрахунку по 8–9 кв. м на людину, можна припустити, що розселено 1 330 – 1 400 чоловік. Отже, якщо вважати це офіційне твердження істинним, число розселених людей виявилось навіть значно більшим, ніж число тих, хто раніше мешкав у зруйнованих будинках зони лиха. Дуже ймовірно, що «під шумок» отримали квартири не тільки реальні постраждалі, але й прописані заднім числом, «блатні», за знайомством, за телефонним правом, як це бувало часто – густо за часів СРСР і в пострадянські роки в Україні. Ймовірно, якимось сім'ям давали більше 9 кв. м житлової площі на особу. Але навіть за всіх зловживань, приписок, характер розселення говорить про те, що реальний рахунок жертв серед мешканців ішов не на сотні.

Є свідчення, що не всі потерпілі отримали нові квартири, багато з них ще домагалися свого права на житло вже після складання звіту про розселення, деякі з них отримали житло тільки завдяки впливовим знайомим [1, с. 81–82, 88–89].

Припустимо, що урядове повідомлення значно перебільшило кількість житла, наданого жителям зони лиха. Однак випадки масового ненадання житла постраждалим і дуже масового надання «блатним» навряд чи мали місце, тому що атмосфера була дуже напружена, спалахували сутички. Наприклад, один із постраждалих від Куренівської катастрофи, Ю. К. Білоус, описав у своїх спогадах спробу нападу на голову міськвиконкому О. Й. Давидова: «Людей, які втратили житло, було дуже багато. Пам'ятаю, як одного разу сюди приїхав Давидов. Люди, що заповнили майданчик перед школою, накинулися на нього з кулаками. Охорона швидко заштовхнула його в машину, він спішно виїхав і більше тут не з'являвся» [1, с. 81].

У доповідях співробітників КДБ, складених у березні 1961 р., цитувалися обурені висловлювання сотень

людей з приводу катастрофи. Ось, наприклад, слова одного письменника, наведені в цілком секретному інформаційному повідомленні голови КДБ УРСР В. Ф. Нікітченка до ЦК КП України від 18 березня 1961 р.: «Винні діячі з міськвиконкому, і в першу чергу Давидов. Його треба публічно повісити» [6, с. 115].

У довідці І. П. Казанця від 15 березня сказано: «Протягом дня розселено по квартирах 219 сімей зі 361» [6, с. 45].

З його довідки від 25 березня: «Всім 396 сім'ям, які потерпіли від затоплення і руйнувань, видано першу грошову допомогу в загальній сумі 48 800 крб., в тому числі 103 сім'ї, в яких є загиблі, одержали 14 400 крб.» [6, с. 163].

Отже, вкрай сумнівно, що кількість загиблих жителів зони затоплення перевищила 150 осіб. Найбільш вірогідним діапазоном, виходячи зі сотень непрямих доказів, слід вважати 50–100 осіб.

Документи з матеріальної компенсації, в основному, сходяться з розрахунками, зробленими за численними спогадами очевидців, зі звітами рятувальників.

Згідно з тією ж довідкою від 25 березня 1961 р., київська влада зафіксувала 137 загиблих на цю дату. Виявлення останків відбувалися й після 25 березня, але рідше. 25 березня І. П. Казанець повідомив до Президії ЦК КП України: «Як заявляє населення, адміністрація трамвайного парку та за даними органів міліції на території затоплення знаходиться ще 8 загиблих, в тому числі три працівники трамвайного парку, двоє проживали на території, яка була затоплена, і три чоловіки, що проживали і працювали в інших районах, але в час аварії перебували на місці затоплення» [6, с. 163].

Як бачимо, не було заяв про сотні громадян, зниклих безвісти.

Частина жителів зони затоплення була врахована в списку загиблих працівників трамвайного депо. Загальна кількість жертв у колективі цього підприємства – 50 осіб, є широковідомий поіменний список. Трамвайне депо – найбільше підприємство зі зруйнованих грязьовим валом. На інших підприємствах, стаціонарних робочих місцях, могло набратися ще 5–10 загиблих із тих, хто не мешкав у зоні затоплення, а лише працював тут.

Проте в епіцентрі катастрофи виявилися ще й пасажирів та водії міського транспорту, які потрапили у викликаний підтопленням напередодні багатометрового валу затор на вулиці Кирилівській. А саме: трамвайний вагон 11-го маршруту, один тролейбус і один автобус [1, с. 35, 41–43, 49–51; 6, с. 196–197; 4].

Тролейбус і автобус згоріли (поблизу будинку за адресою: вул. Кирилівська, 109) від удару грязьового валу, зіткнення зі самоскидом МАЗ та, можливо, з іншими об'єктами. Є свідчення, що більшість пасажирів автобуса (їх могло бути в салоні до 60 осіб) і тролейбуса (повна місткість цієї моделі, ЗиУ–5, – 120 людей) загинули [1, с. 35, 41–43, 51; 6, с. 139].

Багато пасажирів трамвайного вагона (повна місткість цієї моделі трамвая, МТВ–82, – 140 людей [8]), похованого грязьовою масою, теж загинули. Відповідно до довідки І. П. Казанця від 16 березня 1961 р., у замуленому трамваї 15 березня знайдені останки 12 людей [6, с. 56].

Були в епіцентрі також водії та пасажирів легкових і вантажних машин – кілька десятків осіб. Враховуючи площу проїжджої частини та десятки свідчень про

транспортні засоби, які скупчилися на вулиці Кирилівській у зоні проходження грязьового валу, таких осіб могло загинути, приблизно, до 30, а найбільш імовірна цифра за цією категорією загиблих – 15–20.

Разом, усіх працівників організації, розташованих у зоні затоплення, а також пасажирів та водіїв на вулиці, загинуло близько 200–400 осіб, а найбільш імовірний діапазон – 200–250 осіб.

Загалом, на основі аналізу літератури та джерел із проблематики Куренівської трагедії, що сталася 13 березня 1961 р. через прорив дамби, розташованої в Бабиному Яру в районі Кирилівської церкви, виявлено наступне.

Щільність та якісні характеристики забудови зони затоплення, а також масштаб руйнувань цієї забудови, спричинених грязьовою масою з Бабиного Яру, виключають імовірність загибелі такої кількості людей, яка б перевищувала 1 000 осіб. Розглядаючи жителів зони затоплення Куренівської трагедії як окрему категорію постраждалих, слід вважати ймовірними мінімальною та максимальною межами кількості загиблих 13 березня 1961 р. 50–150 осіб, а найбільш вірогідним діапазоном – 50–100 осіб цієї категорії.

Проаналізувавши кількісні та якісні характеристики транспортних заходів, що опинилися в зоні затоплення, ступінь пошкоджень, кількість пасажирів у момент удару грязьового валу, та співставивши ці дані зі спогадами очевидців початку й подальшого перебігу трагедії, звітами рятувальників, врахувавши особливості ландшафту та низку інших фактів, оцінюємо ймовірні мінімальну та максимальну межі (діапазон) кількості загиблих 13 березня 1961 р. водіїв і пасажирів транспорту, а також працівників організацій, що знаходилися в зоні затоплення Куренівської трагедії, наступним чином: 200–400 осіб. Найбільш вірогідна кількість загиблих представників цієї категорії – 300–350 осіб.

Імовірні мінімальна та максимальна межі (діапазон) загальної кількості людей, які загинули 13 березня 1961 р. внаслідок Куренівської трагедії: 250–550 осіб. Найбільш вірогідний, реалістичний, вузький діапазон, який є можливим виокремити, за наявних джерел, складає 350–450 осіб.

Подальші пошуки та аналіз архівних документів, збирання свідчень колишніх жителів та працівників зони затоплення, а також учасників рятувальної операції, медиків, будівельників та інших очевидців, поза сумнівом, дозволять ще більше звужити гіпотетичний діапазон кількості загиблих. Є актуальним та цілком можливим створення поіменного списку жертв Куренівської трагедії, до якого увійдуть, принаймні, 90% тих, хто загинув внаслідок прориву дамби 13 березня 1961 року.

Список використаних джерел

1. Анисимов А. Киевский Потоп. Куреневская трагедия 13 марта 1961 года / Александр Леонидович Анисимов. – Киев: Курч, 2003. – 100 с.
2. День в історії. Техногенна катастрофа унесла життя більше 1500 киевлян. – 13.03.2015. – Режим доступу: <http://statuspress.com.ua/videonews/den-v-istorii-technogennaya-katastrofa-unesla-zhizni-bolee-1500-kiyvlyan.html>. – Названня с екрана. – 13.03.2015. – Дата звернення: 11.02.2016.
3. Євстаф'єва Т. Куренівська трагедія: Як і чому це сталося (до 50-річчя катастрофи) / Тетяна Євстаф'єва. – 13.03.2011. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/research/2011/03/13/31140/>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 05.02.2016.
4. Київ, Трамвайне депо імені Красина, МТВ–82. Список подвижного складу. – Режим доступу: <https://transphoto.ru/list.php?did=429&mid=34>. – Названня с екрана. – Дата звернення: 11.02.2016.

php?did=429&mid=34. – Названня с екрана. – Дата звернення: 11.02.2016.

5. Крупина В. О. «Жертв багато, а в газетах нічого не пишуть...» (Куренівська трагедія 13 березня 1961 р. в Києві) / Віктор Крупина // Український історичний журнал. – 2012. – №4. – С.140–153.

6. Куренівська трагедія 13 березня 1961 р. у Києві: причини, обставини, наслідки. Документи і матеріали / ред. кол.: В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, В. М. Даниленко (заст. гол.), С. А. Кокін та ін. – Київ: Інститут історії України, 2012. – 548 с.

7. Логвиненко Б. Запідана Куренівська трагедія / Богдан Логвиненко. – Український тиждень. – 2011. – 13 березня. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/History/18640>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 10.02.2016.

8. Четырёхосные моторные вагоны «МТВ–82». – Режим доступу: <http://odessatrolley.com/MTV.htm>. – Названня с екрана. – Дата звернення: 09.02.2016.

9. Шелест П. Справжній суд історії ще попереду: спогади, щоденники, документи, матеріали / заг. ред. та вступ Юрія Шаповала; [упоряд.: Ю. Шаповал (голова) та ін.]. – Київ: АДЕФ–Україна, 2011. – 1119 с.

10. 50 лет назад в Киеве Куреневская трагедия унесла жизни около двух тысяч человек. – 11.03.2011. – Режим доступу: http://censor.net.ua/photo_news/159871/50_let_nazad_v_kieve_kurenevskaya_tragediya_unesla_jizni_okolo_dvuh_tysyach_chelovek_fotoarhiv. – Названня с екрана. – Дата звернення: 10.02.2016.

References

1. Anisimov A. Kievskij Potop. Kurenvskaja tragedija 13 marta 1961 goda / Aleksandr Leonidovich Anisimov. – Kiev: Kurch#, 2003. – 100 s.
2. Den' v istorii. Tehnogennaja katastrofa unesla zhizni bolee 1500 kievlyan. – 13.03.2015. – Rezhim dostupa: <http://statuspress.com.ua/videonews/den-v-istorii-technogennaya-katastrofa-unesla-zhizni-bolee-1500-kiyvlyan.html>. – Nazvanie s jekrana. – 13.03.2015. – Data obrashhenija: 11.02.2016.
3. Jevstaf'jeva T. Kureniv's'ka tragedija: Jak i chomu ce stalosja (do 50-richchja katastrofy) / Tetjana Jevstaf'eva. – 13.03.2011. – Rezhym dostupu: <http://www.istpravda.com.ua/research/2011/03/13/31140/>. – Nazva z ekrana. – Data zvernennja: 05.02.2016.
4. Kiev, Tramvajnoe depo imeni Krasina, MTV–82. Spisok podvizhnogo sostava. – Rezhim dostupa: <https://transphoto.ru/list.php?did=429&mid=34>. – Nazvanie s jekrana. – Data obrashhenija: 11.02.2016.
5. Krupyna V. O. «Zhertv bagato, a v gazetah nichogo ne pyshut'...» (Kureniv's'ka tragedija 13 bereznja 1961 r. v Kyjevi) / Viktor Krupyna // Ukrai'ns'kyj istorychnyj zhurnal. – 2012. – №4. – S.140–153.
6. Kureniv's'ka tragedija 13 bereznja 1961 r. u Kyjevi: prychyny, obstavyny, naslidky. Dokumenty i materialy / red. kol.: V. A. Smolij (golova), G. V. Borjak, V. M. Danylenko (zast. gol.), S. A. Kokin ta in. – Kyi'v: Instytut istorii' Ukrai'ny, 2012. – 548 s.
7. Logvynenko B. Zapikana Kureniv's'ka tragedija / Bogdan Logvynenko. – Ukrai'ns'kyj tyzhden'. – 2011. – 13 bereznja. – Rezhym dostupu: <http://tyzhden.ua/History/18640>. – Nazva z ekrana. – Data zvernennja: 10.02.2016.
8. Chetyrjohosnye motornye vagoni «MTV–82». – Rezhim dostupa: <http://odessatrolley.com/MTV.htm>. – Nazvanie s jekrana. – Data obrashhenija: 09.02.2016.
9. Shelest P. Spravzhnij sud istorii' shhe poperedu: spogady, shhodennyky, dokumenty, materialy / zag. red. ta vstup Jurija Shapovala; [uporjad.: Ju. Shapoval (golova) ta in.]. – Kyi'v: ADEF–Ukrai'na, 2011. – 1119 s.
10. 50 let nazad v Kieve Kurenevskaja tragedija unesla zhizni okolo dvuh tysjach chelovek. – 11.03.2011. – Rezhim dostupa: http://censor.net.ua/photo_news/159871/50_let_nazad_v_kieve_kurenevskaya_tragediya_unesla_jizni_okolo_dvuh_tysyach_chelovek_fotoarhiv. – Nazvanie s jekrana. – Data obrashhenija: 10.02.2016.

Afanasiev I. Y., Candidate of Sciences (World History), lecturer, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine, Kyiv), ilyas05@gmail.com

Clarification of the Kurenivka mudslide consequences

The purpose of the article is the clarification of quantitative and qualitative characteristics of Kurenivka mudslide results. This engineering hazard happened on the 13th of March, 1961, when the dam in the Babi Yar (Babyn Yar, large ravine in Kyiv) collapsed, and mud mass rushed down into the neighbourhood Kurenivka. Based on the thorough calculations, along with the analysis of literature and archive sources about Kurenivka mudslide, the minimum and maximum limits (span) for the general number of people (as well as for some special categories within the general number), who died on March 13, 1961, due the Kurenivka mudslide, are determined by the

author. The results differ significantly from the estimates that have been established in historiography and the media. It is stated in the article, that even much more precise calculations could be done as a result of further research.

Keywords: Kurenivka mudslide, engineering hazards, Kirilivska Street, Babi Yar, local history.

Афанасьев И. Ю., кандидат исторических наук, доцент кафедры рекламы и связей с общественностью, Гуманитарный институт Киевского университета им. Бориса Гринченко (Украина, Киев), ilyas05@gmail.com

Уточнение последствий Курневской катастрофы

Целью статьи является уточнение потерь, вызванных Курневской трагедией – катастрофой, произошедшей 13 марта 1961 г. в Киеве, в результате прорыва дамбы в Бабьем Яру. Анализируются источники и литература по данной теме. Исследуются обстоятельства, масштаб разрушений. Определяются минимальные и максимальные возможные пределы количества погибших в зоне затопления. Полученные результаты значительно отличаются от оценок, которые сложились в историографии и СМИ. Работа основывается на применении общего научного принципа объективности, методов синхронного и диахронного сравнительного анализа. Изучение, сопоставление научных статей, публицистики, обнародованных архивных источников (фонды ОГА СБУ, ЦГАВО Украины, ЦГАОО Украины, ЦГКФМ Украины им. Г. С. Пшеничного) по теме данной работы, сочетается с собственным количественным исследованием.

Ключевые слова: Курневская трагедия, техногенные катастрофы, Кирилловская улица, Бабий Яр, локальная история.

УДК 930.2:328.132.7[477]«1990/2013»

Бобровник Ю. В.,

кандидат історичних наук, керівник відділу підтримки освітніх ініціатив, професійного розвитку та кар'єри, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (Україна, Переяслав-Хмельницький), neasmo@ukr.net

СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1990–2013 РР.): ІСТОРИОГРАФІЯ

Інститут Президента був створений після проголошення незалежності України. 1991 р. було обрано Президента України, який відразу долучився до активного політичного життя країни, проте фактично не мав необхідного адміністративного ресурсу для виконання власних обов'язків. На той час Україна не мала історичних традицій президентства, ні чіткого плану дій, окрім політичних передвиборчих обіцянок Президента Леоніда Кравчука. З огляду на такі обставини інститут Президента в Україні розбудовувався з нуля.

Метою статті є спроба дослідити рівень наукового вивчення історії створення та розвитку інституту Президента України в 1990–2013 рр. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: дослідити, систематизувати та узагальнити матеріали опублікованих наукових розвідок, що стосуються історії створення та розвитку інституту Президента в незалежній Україні.

Під час підготовки статті використано метод історіографічного синтезу, який дав змогу зосередити увагу на проблематиці опублікованих історичних досліджень, більшою мірою лише фрагментарно висвітлюють історію становлення та розвитку інституту Президента в незалежній Україні.

Відзначаючи вагомий внесок науковців у вивчення окресленої проблеми, вважаємо за доцільне зауважити, що історичний аспект запровадження та розвитку інституту Президента в умовах становлення Української незалежної держави належно не розкритий. Праці історичного характеру стосуються переважно висвітлення історії діяльності Президента України, розвитку та розбудови протипаг міжєлданних повноважень. Окрему групу становлять праці політологічного напрямку, у яких надаються порівняння повноважень президентів різних країн, де опосередковано висвітлені механізми реалізації тих повноважень, їх структури. Ще одну групу становлять наукові дослідження правової тематики, а саме конституційного права. Автори цих праць безпосередньо зосереджуються на тлумаченні понять, законів, механізмів реалізації повноважень Президента України.

Ключові слова: історіографія, Президент України, інститут Президента України, Адміністрація Президента, державна адміністрація, інститут президентства.

Основним документом, що визначає структуру вищих органів влади України, є Конституція. Українська незалежна держава успадкувала систему органів влади від УРСР, окрім державні органи влади, а також

створено нові. Упродовж тривалого часу Україна діяла Конституція УРСР, до якої вносилися численні зміни та доповнення, що відповідно вимагало прийняття додаткових законів, які б регламентували норми конституційних змін, давали можливість функціонувати державним органам влади. Інститут Президента був створений після проголошення незалежності України. 1991 р. було обрано Президента України, котрий відразу долучився до активного політичного життя країни, без необхідного адміністративного ресурсу для виконання власних обов'язків. Чіткого плану дій, окрім політичної передвиборчої програми Президента Леоніда Кравчука, Українська держава не мала. Потреба у здійсненні системного наукового аналізу нагромаджених знань з історії формування структури органів влади в незалежній Україні визначає актуальність дослідження.

Метою статті є спроба дослідити рівень наукового вивчення історії створення та розвитку інституту Президента України в 1990–2013 рр.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: дослідити, систематизувати та узагальнити матеріали опублікованих наукових розвідок, що стосуються історії створення та розвитку інституту Президента в незалежній Україні.

Досліджуючи інститут Президента в Україні, спершу слід зосередити увагу на тлумаченні зазначеного поняття. У науковій літературі при характеристиці правового становища Президента найчастіше застосовуються терміни «правовий статус Президента», «інститут Президента» та «інститут президентства». Вони близькі за своїми значеннями, але не тотожні. Стосовно до цього, російський дослідник Б. Єлісєєв зазначав: «Як інститут конституційного права, інститут Президента складається з тих конституційно-правових норм, що регулюють його обрання, вступ на посаду, функціонування й відставку, тоді як нормативний зміст правового статусу Президента обмежується тільки рамками його діяльності» [6, с. 10]. Цілком зрозуміло, що Президент як глава держави може отримати певний статус тільки після обрання та інавгурації. В. Каїнов стверджував: «По-перше, правові норми, що складають у своїй сукупності інститут Президента, є первинними щодо правового статусу Президента; по-друге, інститут Президента за своїм нормативним обсягом ширший від правового статусу Президента. Останній охоплює насамперед сукупність функцій і повноважень Президента. Функції Президента свідчать та повноваження, про його правові можливості в їх реалізації. У найзагальнішому вигляді повноваження Президента сконцентровані в його правах і обов'язках. Тим самим правовий статус Президента визначає його діяльність. На відміну від правового статусу Президента обсяг інституту Президента ширший: він утворюється за рахунок правових норм, що визначають не тільки його функціонування, а й обрання» [11, с. 123]. Таким чином, правовий статус Президента складає тільки частину інституту Президента, оскільки за змістом вужчий від останнього.

Вимагають також уточнення параметри застосування термінів «інститут Президента» та «інститут президентства». На думку Волошук, при дослідженні цього конституційно-правового інституту слід застосовувати словосполучення «інститут Президента», а не «інститут президентства», яке подекуди вживається в науці та

ЗМІСТ

Солдатенко В. Ф.	7
-----------------------	---

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Солдатенко В. Ф. Василь Шахрай і його творчість в історіографічному дискурсі (Ч.1)	11
Гай-Нижник П. П., Батрак О. П. Історико-герменевтична інтерпретація понять «єдиносущність» і «подібносущність» у ранньохристиянський період в контексті церковно-теологічних догматів Символа Віри (візантіство – латинство – аріанство) (Ч. 2)	23
Бараннік А. М. Становлення польсько-запорізького кордону у XVIII ст.	29
Капшук Ю. С. Виховна діяльність середніх навчальних закладів Полтавської губернії у другій половині XIX – початку XX ст.	32
Гербеєва І. М. Цензура єврейської преси в Одесі в другій половині XIX ст.	37
Кочкодан В. Р. Жіночі товариства Східної Галичини на сторінках польської преси (1900 р. – 1939 р.)	40
Чуткий А. І. Мікро-історичні теми як концентроване вираження загального контексту історичного поступу (вплив Першої світової війни і українських визвольних змагань на Музей товарознавства Київського комерційного інституту)	44
Ковальова Н. А. Повернення поміщицької власності українським селом періоду гетьманату П. Скоропадського (1918 р.)	50
Горбовий О. А. Проблема Дніпрових порогів та Дніпрогес (1920–1970-ті рр.): стратегія трансформації	54
Вітенко З. Р. Взаємини профспілок Великої Британії та трудящих України у 1924–1927 рр.	57
Ладжун Ю. Ю. Еволюція національної ідентичності населення Закарпаття 1920–1939 рр.	59
Манківська Т. О. Анкети як джерело вивчення складу і становища вчителів м. Харкова у другій половині 1920-х рр.	63
Лукашів В. Я. Співпраця «Товариства ім. М. Качковського» з польською адміністрацією у Західній Україні в міжвоєнний період.	67
Безверха В. М. Постать В. Н. Златарски в історіографії.	69
Кравчук Л. В. Впровадження радянської ідеології в суспільне життя Тернопільщини вересень 1939 – червень 1941.	71
Казакова О. М. Нацистська політика щодо єврейського населення на польських територіях в період становлення окупаційного режиму (1939–1941 рр.)	75
Конюхов С. В. Особливості діяльності ОУН та УПА на території Жовківського надрайону ОУН у 1946–1947 рр.	77
Жалюк О. П. Національно-культурна спадщина в діяльності клубних закладів Поділля	82
Лаврут О. О. Вивчення російської мови в школах УРСР в перші повоєнні роки	86
Лук'яненко О. В. Колективи педагогічних ВНЗ Української РСР доби «відлиги» на перехресті освітніх реформ (Ч.2)	90
Тимків І. В. Міграція населення Тернопільської області у 50–60-х рр. XX ст.	93
Афанасьєв І. Ю. Уточнення наслідків Куренівської катастрофи	98
Бобровнік Ю. В. Створення та розвиток інституту Президента незалежної України (1990–2013 рр.): історіографія	102
Паска Б. В. Дисидентська діяльність українського історика Валентина Мороза у 1969–1970 роках.	106
Ратинський В. В. Історичні аспекти процесу ціноутворення на ринку нафти та нафтопродуктів в другій половині XX століття.	113
Голик М. М. Волонтерський рух в системі морально-психологічного забезпечення сучасного українського війська	116
Касьянова М. М., Линник А. О. Українці в міграційних процесах до Європи: порівняльний аналіз	120
Кириченко Ю. Т. Концепції етногенезу українського народу в історичних інтерпретаціях	125
Корсак Р. В., Фуртій В. В. Розвиток туризму у Чехії: досвід організації для України (кінець XX ст. – початок XXI ст.)	128
Джус Ю. Я. Становлення соціальної ринкової моделі економіки у Федеративній Республіці Німеччина (1948–1970-ті рр.)	132
Боєчко В. Ф. Початок відбудови промисловості та фінансової системи Другої Речі Посполитої	135
Гамзабекова С. Г. Трактат о финансах Насир ад-Діна ат-Туси в изложении известного востоковеда Владимира Минорского (Трактат про фінанси Насир ад-Діна ат-Туси у викладі відомого сходознавця Володимира Федоровича Мінорського)	140
Керимова К. А. Найденные глиняные детские игрушки, относящиеся средневековому периоду Северного Азербайджана (Знайдені глиняні дитячі іграшки, які стосуються середньовічного періоду Північного Азербайджану)	143
Мамедов Н. Краткий исторический обзор Ходжавендского района Азербайджана (1930–1991 гг.) (Короткий історичний огляд Ходжавендського району Азербайджану (1930–1991 рр.)	146
Мовсумов Ш. Формирование Азербайджанских национальных дивизий и их участие на войне 1941–1945-х годов в Азербайджанской советской историографии (Формування Азербайджанських національних дивізій і їх участь на війні 1941–1945-х років в Азербайджанській радянській історіографії)	151
Назаралиева А. М. История появления евреев-ашкеназов на территории Азербайджана (Історія появи євреїв-ашкеназів на території Азербайджану)	155
Khalafova S. A. Organization of work with electronic resources in libraries (Організація роботи з електронними ресурсами в бібліотеках)	159
Юсифова Д. Об архитектурной структуре некоторых албанских религиозных памятников первого среднего века Гянджа-Газахского региона (на основе археологических материалов) (Про архітектурну структуру деяких албанських релігійних пам'яток першого середнього століття Гянджа-Газахського регіону (на основі археологічних матеріалів)	161

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Комаха Л. Г. Логіка взаємозв'язку «синомії», «мови» і «смыслу» в аргументах «прагматичного аналітизму» У. Куайна	165
Вергелес К. М. Антропологія Григорія Палами: інтерпретації минулого і сучасності.	168
Дойчик М. В. Етико-екзистенційний вибір розуміння гідності людини у філософській творчості С. К'єркегора.	172
Лучак А.–М. М. Інтерпретація дискурсів Мішеля Фуко як засади прагматики комунікації	177
Паласюк Г. Б., Паласюк М. І. Неоплатонічні елементи у філософському світогляді К.–Т. Ставровського	180
Скалацька В. В. Мода як соціальність <i>causa sui</i> (у філософській концепції Ж. Бодрийяра)	183
Ношин Я. І. Місце Бога у філософських поглядах Е. Левінаса	187
Рассоха И. Н. Философский анализ Книги Иова (Філософський аналіз Книги Іова)	191
Чувашова Д. Д. Репрезентація жіночих образів в біблійній традиції	196
Шкіль С. О. Сучасна критика російського православ'я	200
Яроцька О. В. Теологія формування демфілогізованого і секулярного християнства	205
Ярош О. А. Протестантська сакральна музика: духовні основи і витоки формування традиції	209
Соловій Р. П. «Давне-майбутнє» поклоніння у богослужбових практиках Виникаючої церкви	212
Лещенко А. М. Особливості процесу сприйняття християнського сакрального мистецтва	216
Дроздова Т. О. Панпсихізм як когерентна наукова теорія: чи можлива верифікація?	218
Єременко Ю. В. Потворне в контексті калістичного та антикалістичного дискурсів	222

Зюганов А. П. Людина та конвергентні технології	227
Іванова Н. В. Енергії життя в мисленневих рефлексіях раціонального та ірраціонального	231
Артюшенко О. М. Інформаційна війна в Україні.	234
Смельяненко Є. О. Маргінальність як джерело дійсної екзистенції та парадокс людського буття.	237
Струченков О. В., Романуха О. М. Социально-антропологический аспект концепции homo sovieticus (Соціально-антропологічний аспект концепції homo sovieticus)	240
Каранфилова Е. В. Философские стратегии в ценностно-нормативной парадигме общества (Філософські стратегії в ціннісно-нормативній парадигмі суспільства)	244
Ломачинська І. М., Гайдаш В. Лідерство як засіб управління соціальними системами в інформаційну епоху.	247
Малахова О. М. Ценность нации в период глобализации (Цінність нації в період глобалізації)	252
Москалик Г. Ф. Філософія сучасних викликів суспільства	255
Найдонов О. Г. Знання в умовах інформаційного суспільства.	258
Палий О. Н. Возможность и действительность в правотворчестве и правоприменении (Можливість та дійсність в правотворчості та правозастосуванні)	264
Чешко В. Ф., Кузь О. М. Біовлада і біополітика: антропологічний та соціополітичний вимір техногуманітарного балансу	267
Ареф'єва А. Ю. Глобалізація культури як предмет філософського аналізу	271
Гірліна Н. Ю. Мережна парадигма управління процесом соціалізації особистості у медіакультурному просторі	276
Бондаренко О. О. Народження літературного тексту з духу зла	279
Бобліснко О. П. Канадський етнічний мультикультуралізм в Західній цивілізації	283
Бондаренко О. В. Сучасна «економічна людина» та цінності розвитку економічної культури: людиновимірність економічного розвитку	286
Красніцька Г. М. Формування етично-ціннісних орієнтацій молоді	291
Кубко В. П., Щербак Ю. В. Особливості використання кольорів у фірмовому стилі	294
Легенький І. Ю. Український музичний нонконформізм як феномен глобалізації культури	296
Піддубна Л. В. «Людина медійного простору»: дослідження реальності віртуального	300
Кубко В. П., Туренко Я. М. Комунікативний аспект розробки рекламних кампаній	303
Діденко Л. В., Кондрашова-Діденко В. І. Засновки: SMART-країна	306
Кубко В. П., Компанієць І. І. Комунікативна стратегія розвитку туристичного бізнесу в Україні	310
Поліщук Н. В. Філософсько-освітній аспект необхідності становлення антропоосмічної духовності молоді в контексті інформаційно-високотехнологічного науково-технічного прогресу.	313
Гриньків А. П. Освітні дискурси практики рефлексивного мислення	319
Чубарева О. О. Освіта як чинник підвищення ролі естетичного в аксіологічному полі сучасних студентів	322
Чуйкова О. В. Вища освіта як метод лікування: васкуляризація, проліферація нейронів та когнітивні практики	328
Рогова О. Г. Метаморфозис як предмет філософсько-освітнього аналізу	332
Сагуйченко В. В. Культурне значення ідеї університету	336
Мудрак В. І. Економіка знань в Україні як фактор розвитку вищої освіти: соціально-філософський аналіз	339
Ткаченко К. О. Концептуалізація етичних засад адвокатської практики у середньовічній Британії	344
Гладченко С. В., Черних І. Д. Фемінізм в арабському світі: оцінки та історичні реалії	347
Гасанов Е. Л. Об изучении проблемы женской свободы (на основе поэмы Низами Гянджеви «Семь красавиц») (Про вивчення проблеми жіночої свободи (на основі поеми Нізамі Гянджеві «Сім красунь»))	350

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Шустенко С. О. Політичний аспект розвитку комунікаційних систем та його перспективи у контексті глобалізації	353
Гриньків М. В. Політичний потенціал як ресурсні можливості та способи впливу релігійних організацій на суспільство	356
Детинченко О. П. Особливості ідейного, комерційного та республіканського лібералізму як основних форм нового лібералізму	361
Іванченко І. В. Основні напрями трансформації політичних партій в інформаційну епоху	364
Кулиев Б. Специфические особенности участия института политической журналистики в политических процессах (Специфічні особливості участі інституту політичної журналістики в політичних процесах)	368
Макаренко Л. П. Правові засади взаємодії та комунікації вищих органів державної влади	371
Macisn Bryta. Przestępczość młodocianych w aspekcie badań socjologicznych jako problem społeczny (Злочини неповнолітніх як суспільна проблема – в аспекті соціологічних досліджень)	375
Назаров М. С. Передумови консолідації партійних систем	380
Остап'як В. І. Інтегроване партнерство в однополярному просторі	383
Семенченко Ф. Г. А. Д. Токвіль про нові загрози свободі у демократичному суспільстві	386
Тараненко Г. Г. Роль міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів	390
Філатов Б. А. Політична доктрина сучасного патріотизму: значення для інституційних трансформацій	392
Войналович В. А. Історичні передумови формування соціокультурного профілю українського Донбасу	397
Мігальчан І. Державотворча діяльність Верховної Ради України четвертого скликання	405
Морарь М. В. Внутрішньополітична консолідація як умова розвитку української нації	409
Судинювич С. П. Новітній російсько-український конфлікт: суть та особливості «гібридної» війни	412
Коліух В. В. До питання оптимізації конституційного складу Верховної Ради України	416
Вонсович О. С. Миротворчий досвід України як фактор підтримки і забезпечення міжнародної безпеки	420
Черник П. П. Теперішнє українсько-російське протистояння в розрізі глобальної геополітики	423
Процюк М. В. Міжнародний імідж Республіки Польща: український вимір	428
Гапон О. О. Формування пріоритетних напрямів зовнішньоекономічного співробітництва Франції	432
Корінь І. С. Нові нетарифні бар'єри у міжнародній торгівлі у 2010–2015 роках	436
Кукарцев О. В. Криміналізація міграційного трафіку до ЄС як виклик міжнародній безпеці	439
Аманмуратов Н. Транспортна політика як імідажеутворюючий чинник зовнішньополітичної стратегії Туркменістану	443
Червінка І. М. Радикалізація націоналізму в країнах Європи	447
Шолохова Г. В., Назаренко А. А. Регіональне суперництво США і КНР в Африканському регіоні	450
Akbarov M. N., Mammadov Sh. A., Sadat M. Y. Women's socio-political status in Iran after revolution of 1979 (Соціально-політичне становище жінок в Ірані після революції 1979 року)	455
Аль-Азаві Хайдер Аділ Кадім. Турецько-ізраїльські відносини й проблеми регіональної безпеки	458
Барна Б. Ю. Розбудова відносин Норвегії з Європейським Союзом у контексті набуття чинності Маастрихтського договору	463
Рустамова П. Т. Пріоритетні питання зовнішньої політики Азербайджанської Республіки: історія та сучасність	466
Зименкова В. В. Афганістан в геополітиці США в контексті виведення військ	470

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Шевчук Д. М. Українська духовна культура та ідеї філософії релігії. Рецензія на книгу: Тіменик З. Ідеї філософії релігії у контексті української духовної культури 30-ті роки XIX ст. – 80-ті роки XX ст. – Львів: Вид. Львівської політехніки, 2014. – 312 с.	474
--	-----

CONTENT

Soldatenko V. F.	7
-----------------------	---

HISTORICAL STUDIENS

Soldatenko V. F. Basil fraudster and his work in historiographic discourse	11
Hai-Nyzhnyk P. P., Batrak O. P. Historical-hermeneutic interpretation of the concepts of «consubstantial» and «similar nature» in the early Christian period in the context of the church and theological tenets of the Creed (Vizantiystvo – Latinism – Arianism)	23
Barannik A. M. Formation of polish–zaporizhyan border in the XVIII century.	29
Kapshuk J. S. Educational activities secondary schools in the Poltava province in the late XIX–th – early XX–th century	32
Herbeieva I. M. The censorship of Jewish press in Odessa in the second half of the XIX century	37
Kochkodan V. R. Women's society of Eastern Galicia in the Polish press (beg. XX century – 1939)	40
Chutkyi A. I. The micro-historical topics as a concentrated expression of the overall context of historical thread (the WWI's and Ukrainian War of independence's influence on the merchandising museum of Kyiv Commercial Institute)	44
Kovalyova N. A. Giving landed estate back in Ukrainian village within the period of hetmanate of Pavlo Skoropads'ky (1918)	50
Horbovyi A. A. The problem of the Dnieper rapids and Dniproges (from 1920 to 1970–ies.): transformation strategy	54
Vitenko Z. R. Relations between trade unions of workers of Great Britain and Ukraine in 1924–1927	57
Ladzhun Yu. Yu. The evolution of the national identity of the population of Transcarpathia 1920–1939.	59
Mankivska T. O. Questionnaires as a source to investigate a compositions and condition of Kharkiv teachers in the second half of 1920s	63
Lukashiv V. Ja. Cooperation «Association named after M. Kachkovsky» with the Polish administration in Western Ukraine in the interwar period.	67
Bezverkha V. M. Figure of V. Zlatarsky in historiography	69
Kravchuk L. V. The introduction of Soviet ideology in public life Ternopil September 1939 – June 1941	71
Kazakova O. M. Nazi policy towards Jews in the period of the beginning of the occupation regime in polish territories (1939–1941)	75
Konyukhov S. V. The OUN and UPA activity in the territory of Zhovkva nadraion of the OUN in 1946–1947	77
Zhaliuk O. P. National and cultural heritage in the activities of club type establishments in Podillya	82
Lavrut O. A. The study of the Russian language in schools in the USSR in the early postwar years	86
Lukyanenko O. V. The educators of pedagogical institutes of the Ukrainian SSR of the «thaw» period on the crossroads of the educational reforms (P.2)	90
Tymkiv I. V. Migration Ternopil region in 50s – 60s XX century	93
Afanasiev I. Y. Clarification of the Kurenivka mudslide consequences	98
Bobrovnik Yu. V. The creation and development institute of the President of independent Ukraine (1990–2013): historiography	102
Paska B. V. Dissident activity of Ukrainian historian Valentyn Moroz in 1969–1970	106
Ratynskiy V. V. Historical aspects of market pricing of oil and petroleum products in the second half of the twentieth century.	113
Golik M. M. Volunteering in the moral and psychological support system of modern Ukrainian troops	116
Kasianova M. M., Linnik A. O. Migration processes of Ukrainians to Europe: comparative research	120
Kyrychenko J. T. The concepts of Ukrainian people ethnogenesis in historical interpretation	125
Korsak R. V., Furtly V. V. Tourism development the Czech Republic: experience for Ukraine (end of XX beginning of XXI century)	128
Dzhus Yu. Ya. Formation of a social market economy in the Federal Republic of Germany (1948–1970–ies.)	132
Boychenko V. F. Beginning of the restoration of industry and financial system of the Second Polish Commonwealth	135
Gamzabekova S. G. Treatise on finance of Nasir al-Din at-Tusi in interpretation of famous scholar of oriental studies Vladimir Fedorovich Minorsky.	140
Kerimova K. A. Found clay toys belonging to the medieval period of the Northern Azerbaijan	143
Mammadov N. A. A brief historical overview of the Khojavand region of Azerbaijan (1930–1991)	146
Movsumov Sh. Formation and participation of Azerbaijan national divisions during the war 1941–1945 in Azerbaijan Soviet historiography	151
Nazaraliyeva A. M. The story of appearance of the ashkenazi jews in the territory of Azerbaijan.	155
Khalafova S. A. Organization of work with electronic resources in libraries	159
Yusifova D. On the architectural structure of some of the Albanian religious monuments of the first Middle Ages Ganja–Gazakh region (on the basis of archaeological materials)	161

PHILOSOPHICAL SCIENCES

Komaha L. G. The logic of the Interconnection if «Synonyms», «Language» and «Sense» in the Arguments of «Pragmatic Analiticity» of W. Quine	165
Vergeles K. M. Anthropology Gregory Palamas: the interpretation of the past and present	168
Doichyk M. V. Ethical–existential dimension of human dignity in S. Kierkegaard's philosophical works	172
Luchak A.–M. M. Interpretation of Michel Foucault discourse as a framework for communication pragmatics.	177
Palasyuk H. B., Palasyuk M. I. Neoplatonic elements in K.–T. Stavrovetsky philosophical worldview.	180
Skalatskaya H. V. Fashion as sociality causa sui (on the example of conception of J. Baudrillard)	183
Noshyn Y. I. Place of God in the Levinas' philosophical views	187
Rassokha I. M. Philosophical analysis of the Book of Job	191
Chuvashova D. D. The representation of women images in bible tradition	196
Shkil S. O. The contemporary criticism of Russian Orthodoxy	200
Yarotska O. V. Theology formation of demythologized and secular Christianity	205
Yarosh O. A. Protestant sacred music: the spiritual foundations and the origins of the tradition	209
Solovii R. P. «Ancient–Future» Worship in the liturgical practices of Emerging Church	212
Leshchenko A. M. Features in process of perception of the Christian sacred art	216
Drozdova T. O. Panpsychism as coherent scientific theory: is verification possible?	218
Yeremenko Yu. V. Ugly in the context of calistic and anti–calistic discourse	222
Zyuganov A. P. Human and converging technologies	227
Ivanova N. V. Energies of life in the thinking reflections of rational and irrational	231

Artyushenko O. M. Information warfare in Ukraine	234
Yemelyanenko Ye. O. Marginality as a source of true existence and the paradox of human being	237
Strychenkov O. V., Romanykha O. M. Social-anthropological aspect of conception of homo sovieticus	240
Karanfilova E. V. Philosophical strategy and values paradigm society	244
Lomachinska I. M., Gaidash V. Leadership as means of managing social systems in the information age	247
Malakhova O. M. The value of a nation of globalization	252
Moskalyk G. F. The philosophy of the contemporary challenges of society	255
Naydonov A. G. Knowledge in the information society	258
Paliy O. M. Possibility and reality in law-making and application of law	264
Cheshko V. T., Kuz O. N. Biopower and biopolitics: anthropological and socio-political dimensions of techno-humanitarian balance	267
Arevieva A. Yu. Globalization of culture as article of philosophical analysis	271
Hirlina N. Y. Network management paradigm of socialization process in a mediacultural space	276
Bondarenko O. O. The Birth of the literary text from the Spirit of evil	279
Boblienka O. P. Canadian ethnic multiculturalism in the Western civilization	283
Bondarenko O. V. The modern «economic human being» and values of economic culture: human dimension of economic development	286
Krasnitska H. M. The formation of moral value orientations of young people	291
Kubko V. P., Shcherbak V. Y. Features of the color using in corporate identity	294
Lehenkiy I. Yu. Ukrainian musical non-conformism as phenomenon of cultural globalization	296
Piddubna L. V. «Man of the media space»: the study of virtual reality	300
Kubko V. P., Turenko Y. M. The communicative aspect of advertising campaigns development	303
Didenko L. V., Kondrashova-Didenko V. I. Premises: SMART-country	306
Kubko V. P., Kompaniets I. I. Communications Strategy development of tourism in Ukraine	310
Polischuk N. V. Philosophical and educational aspect of the necessity of the establishment anthropocosmos youth spirituality in the context of information and high-tech scientific and technological progress	313
Grinkiv A. P. Educational discourses of practice reflective thinking	319
Chubareva O. A. Education as a factor increasing role in the aesthetic field today axiological students	322
Chujkova E. V. Higher education as method of treatment: vascularization, proliferation of neurons and cognition practices	328
Rogova E. G. A metamorphosis as the subject of philosophical-educational analysis	332
Sahuichenko V. V. The cultural significance of the idea of the university	336
Mudrak V. I. Knowledge economy in Ukraine as a factor in the development of higher education: socio-philosophical analysis	339
Tkachenko K. O. Conceptualization of legal ethics in medieval Britain	344
Gladchenko S. V., Chernih I. D. Feminism in the Arab world: the assessment and the historical realities	347
Hasanov E. L. On the study of the problem of women's freedom (based on the poem of Nizami Ganjavi's «Seven Beauties»)	350

POLITICAL SCIENCES

Shustenko S. O. The political aspect of communication systems and its prospects in the context of globalization	353
Hrynkiv M. V. The political potential as a resource capabilities and methods of influence of religious organizations on the society	356
Detynchenko O. P. Features of ideological, commercial and republican liberalism as the main forms of the theory of new liberalism	361
Ivanchenko I. V. Main trends of political parties' transformation in information age	364
Guliyev B. Special features of participation of the institute on political journalism in the political processes	368
Makarenko L. P. Legal basis of interaction and communication of the state authorities	371
Marcin Bryla. Juvenile crimes as a social problem: aspects of the sociological research	375
Nazarov N. S. Preconditions of consolidation the party systems	380
Ostapayak V. I. Integrated partnership in unipolar space	383
Semenchenko F. G. A. D. Tokvil about new threats to freedom in a democratic society	386
Taranenko A. H. Role of international organizations in conflict resolution	390
Filatov B. A. Political doctrine of contemporary patriotism: meaning for institutional transformations	392
Vojnalovych V. A. Social and cultural profile of Ukrainian Donbas and historical preconditions of its formation	397
Migalchan I. Governmental activities of the Verkhovna Rada of Ukraine fourth convocation	405
Morar N. V. Internal political consolidation as a condition of development the Ukrainian nation	409
Sudynovych S. P. The contemporary Russian-Ukrainian conflict: the nature and characteristics of a hybrid war	412
Kolyukh V. V. To the optimization of the constitutional composition of Verhovna Rada of Ukraine	416
Vonsovych O. S. The peacekeeping experience of Ukraine as a factor of support and international security	420
Chernyk P. P. Current Ukrainian-Russian opposition in global geopolitics	423
Protsyuk M. V. The international image of Poland: Ukrainian dimension	428
Hapon O. O. Formation of the priority directions of the external economic cooperation between France	432
Korin I. S. New non-tariff barriers in international trade in 2010-2015	436
Kukartsev O. V. Criminalization of migrant traffic to the EU as challenge to international security	439
Amanmuradov N. Transport policy as a factor of image forming foreign policy strategy of Turkmenistan	443
Chervinka I. M. Radicalization of nationalism in European countries	447
Shcholokova G. V., Nazarenko A. A. Regional rivalry between the USA and China in the African region	450
Akbarov M. H., Mammadov Sh. A., Sadat M. Y. Women's socio-political status in Iran after revolution of 1979	455
Al-Azawee Header Adil Kadim. Turkish-Israeli relations and problems of regional security	458
Barna B. Yu. Expansion of the EU-Norway relationships in the context of the adaption of the Maastricht treaty	463
Rustamova P. T. Priority issues of Azerbaijan's foreign policy: history and modernity	466
Zymenkova V. V. The Geopolitics of the US in Afghanistan in the context of the withdrawal of troops	470

SCIENTIFIC LIFE

Shevchuk D. M. Ukrainian spiritual culture and ideas of philosophy of religion. Book Review: Timenik Z. The ideas of philosophy of religion in the context of Ukrainian spiritual culture of the 30s of XIX century. – 80s of the XX century. – Lviv: Publishing House Lviv Polytechnic, 2014. – 312 p.	474
---	-----

СОДЕРЖАНИЕ

Солдатенко В.Ф.	7
----------------------	---

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

Солдатенко В. Ф. Василий Шахрай и его творчество в историографическом дискурсе	11
Гай-Нижник П. П., Батрак О. П. Историко-герменевтическая интерпретация понятий «единосущность» и «подобносущность» в раннехристианский период в контексте церковно-теологических догматов Символа Веры (византизм – латинство – арианство)	23
Баранник А. Н. Становление польско-запорожской границы в XVIII в.	29
Капшук Ю. С. Воспитательная деятельность средних учебных заведений Полтавской губернии во второй половине XIX – начале XX в.	32
Гербеева И. М. Цензура еврейской печати в Одессе во второй половине XIX в.	37
Кочкодав В. Р. Женские общества Восточной Галиции на страницах польской прессы (1900 г. – 1939 г.)	40
Чуткий А. И. Микро-исторические темы как концентрированное выражение общего контекста исторического развития (влияние Первой мировой войны и украинской освободительной борьбы на Музей товароведения Киевского коммерческого института)	44
Ковалева Н. А. Возвращение помещичьей собственности украинской деревней в период гетманата П. Скоропадского (1918 г.)	50
Горбовый А. А. Проблема Днепровских порогов и Днепрогэс (1920–1970–е гг.): стратегия трансформации	54
Витенко З. Р. Взаимоотношения профсоюзов Великобритании и трудящихся Украины в 1924–1927 гг.	57
Ладжун Ю. Ю. Эволюция национальной идентичности населения Закарпатья 1920–1939 гг.	59
Маньківська Т. А. Анкеты как источник изучения состава и положения учителей г. Харькова во второй половине 1920–х гг.	63
Лукашів В. Я. Сотрудничество «Общества им. М. Качковского» с польской администрацией в Западной Украине в межвоенный период.	67
Безверхая В. Н. Личность В. Н. Златарски в историографии	69
Кравчук Л. В. Внедрение советской идеологии в общественную жизнь Тернопольщины сентябрь 1939 – июнь 1941	71
Казакова О. М. Нацистская политика относительно населения на польских территориях в период становления оккупационного режима (1939–1941 гг.)	75
Конюхов С. В. Особенности деятельности ОУН и УПА на территории Жовковского надрайона ОУН в 1946–1947 гг.	77
Жалюк О. П. Национально-культурное наследие в деятельности клубных учреждений Подолья	82
Лаврут О. А. Изучение русского языка в школах УССР в первые послевоенные годы	86
Лукьяненко А. В. Коллективы педагогических вузов Украинской ССР времён «оттепели» на перекрёстке образовательных реформ (Ч.2).	90
Тымків І. В. Миграция населения Тернопольской области в 50–60–х гг. XX в.	93
Афанасьев И. Ю. Уточнение последствий Куреневской катастрофы.	98
Бобровник Ю. В. Создание и развитие института Президента независимой Украины (1990–2013 гг.): историография	102
Паска Б. В. Диссидентская деятельность украинского историка Валентина Мороза в 1969–1970 годах	106
Ратынский В. В. Исторические аспекты процесса ценообразования на рынке нефти и нефтепродуктов во второй половине XX века	113
Голик Н. М. Волонтерское движение в системе морально-психологического обеспечения современного украинского войска	116
Касьянова М. Н., Линник А. А. Украинцы в миграционных процессах в Европу: сравнительный анализ.	120
Кириченко Ю. Т. Концепции этногенеза украинского народа в исторической интерпретации.	125
Корсак Р. В., Фуртий В. В. Развитие туризма в Чехии: опыт организации для Украины (конец XX в. начало XXI века)	128
Джус Ю. Я. Становление социальной рыночной модели экономики в Федеративной Республике Германия (1948–1970–е гг.)	132
Боечко В. Ф. Начало восстановления промышленности и финансовой системы Второй Речи Посполитой	135
Гамзабекова С. Г. Трактат о финансах Насир ад-Дина ат-Туси в изложении известного востоковеда Владимира Минорского.	140
Керимова К. А. Найденные глиняные детские игрушки, относящиеся средневековому периоду Северного Азербайджана.	143
Мамедов Н. Краткий исторический обзор Ходжавендского района Азербайджана (1930–1991 гг.)	146
Мовсумов Ш. Формирование Азербайджанских национальных дивизий и их участие на войне 1941–1945–х годов в Азербайджанской советской историографии	151
Назаралиева А. М. История появления евреев-ашкеназов на территории Азербайджана	155
Халафова С. А. Организация работы с электронными ресурсами в библиотеках	159
Юсифова Д. Об архитектурной структуре некоторых албанских религиозных памятников первого среднего века Гянджа-Газахского региона (на основе археологических материалов)	161

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

Комаха Л. Г. Логика взаимосвязи «синомии», «языка» и «смысла» в аргументах «прагматического аналитизма» У. Куайна	165
Вергелес К. Н. Антропология Григория Паламы: интерпретации прошлого и современности	168
Дойчик М. В. Этико-экзистенциальное измерение достоинства человека в философском творчестве С. Кьеркегора	172
Лучак А.–М. Н. Интерпретация дискурса Мишеля Фуко как основание прагматики коммуникации	177
Паласюк Г. Б., Паласюк М. И. Неоплатонические элементы в философском мировоззрении К.–Т. Ставровского	180
Скалацкая Е. В. Мода как социальность <i>causa sui</i> (в философской концепции Ж. Бодрийяра)	183
Ношин Я. И. Место Бога в философских взглядах Э. Левинаса	187
Рассоха И. Н. Философский анализ Книги Иова	191
Чувашова Д. Д. Репрезентация женских образов в библейской традиции	196
Шкиль С. А. Современная критика российского православия	200
Яроцкая О. В. Теология формирования демонологизованного и секулярного христианства.	205
Ярош О. А. Протестантская сакральная музыка: духовные основы и истоки формирования традиции	209
Соловий Р. П. «Древнее–будущее» поклонение в богослужебных практиках Появляющейся церкви	212
Лещенко А. М. Особенности процесса восприятия христианского сакрального искусства.	216
Дроздова Т. А. Панпсихизм как когерентная научная теория: возможна ли верификация?	218
Еременко Ю. В. Безобразное в контексте каллистического и антикалистического дискурсов.	222
Зюганов А. П. Человек и конвергентные технологии	227
Иванова Н. В. Энергии жизни в мыслительных рефлексиях рационального и иррационального.	231

Артюшенко О. Н. Информационная война в Украине	234
Емельяненко Е. О. Маргинальность как источник действительной экзистенции и парадокс человеческого бытия	237
Струченков А. В., Романуха А. Н. Социально-антропологический аспект концепции homo sovieticus	240
Каранфилова Е. В. Философские стратегии в ценностно-нормативной парадигме общества	244
Ломачинская И. Н., Гайдаш В. Лидерство как средство управления социальными системами в информационную эпоху	247
Малахова О. М. Ценность нации в период глобализации	252
Москалик Г. Ф. Философия современных вызовов общества	255
Найденев А. Г. Знания в условиях информационного общества	258
Палий О. Н. Возможность и действительность в правотворчестве и правоприменении	264
Чешко В. Ф., Кузь О. Н. Биовласть и биополитика: антропологическое и социополитическое измерение техногуманитарного баланса	267
Арефьева А. Ю. Глобализация культуры как предмет философского анализа	271
Гирлина Н. Ю. Сетевая парадигма управления процессом социализации личности в медиакультурном пространстве	276
Бондаренко О. О. Рождение литературного текста из духа зла	279
Боблиенко Е. П. Канадский этнический мультикультурализм в Западной цивилизации	283
Бондаренко О. В. Современный «экономический человек» и ценности развития экономической культуры: человекомерность экономического развития	286
Красницкая А. Н. Формирование нравственно-ценностных ориентаций молодежи	291
Кубко В. П., Щербак Ю. В. Особенности использования цвета в фирменном стиле	294
Легенький И. Ю. Украинский музыкальный нонконформизм как феномен глобализации культуры	296
Поддубная Л. В. «Человек медийного пространства»: исследование реальности виртуального	300
Кубко В. П., Туренко Я. Н. Коммуникативный аспект разработки рекламных кампаний	303
Диденко Л. В., Кондрашова-Диденко В. И. Предпосылки: SMART-страна	306
Кубко В. П., Компаниец И. И. Коммуникативная стратегия развития туристического бизнеса в Украине	310
Полищук Н. В. Философско-образовательный аспект необходимости становления антропокосмической духовности молодежи в контексте информационно-высокотехнологичного научно-технического прогресса	313
Гринькив А. П. Образовательные дискурсы практики рефлексивного мышления	319
Чубарева О. А. Образование как фактор повышения роли эстетического в аксиологическом поле современных студентов	322
Чуйкова Е. В. Высшее образование как метод лечения: васкуляризация, пролиферация нейронов и когнитивные практики	328
Рогова Е. Г. Метаморфозис как предмет философско-образовательного анализа	332
Сагуйченко В. В. Культурное значение идеи университета	336
Мудрак В. И. Экономика знаний в Украине как фактор развития высшего образования: социально-философский анализ	339
Ткаченко К. А. Концептуализация этических обоснований адвокатской практики в средневековой Британии	344
Гладченко С. В., Черных И. Д. Феминизм в арабском мире: оценки и исторические реалии	347
Гасанов Э. Л. Об изучении проблемы женской свободы (на основе поэмы Низами Гянджеви «Семь красавиц»)	350

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

Шустенко С. А. Политический аспект развития коммуникационных систем и их перспективы в контексте глобализации	353
Гринькив М. В. Политический потенциал как ресурсные возможности и способы влияния религиозных организаций на общество	356
Детинченко О. П. Особенности идейного, коммерческого и республиканского либерализма как основных форм теории нового либерализма	361
Иванченко И. В. Основные направления трансформации политических партий в информационную эпоху	364
Кулиев Б. Специфические особенности участия института политической журналистики в политических процессах	368
Макаренко Л. П. Правовые основы взаимодействия и коммуникации высших органов государственной власти	371
Марцин Брыла. Преступления несовершеннолетних как общественная проблема – в аспекте социологических исследований	375
Назаров Н. С. Предпосылки консолидации партийных систем	380
Остапьяк В. И. Интегрированное партнерство в однополярном пространстве	383
Семенченко Ф. Г. А. Д. Токвиль о новых угрозах свободе в демократическом обществе	386
Тараненко А. Г. Роль международных организаций в урегулировании конфликтов	390
Филатов Б. А. Политическая доктрина современного патриотизма: значение для институциональных трансформаций	392
Войналович В. А. Исторические предпосылки формирования социокультурного профиля украинского Донбасса	397
Мигальчан И. Государственная деятельность Верховной Рады Украины четвертого созыва	405
Морарь Н. В. Внутриполитическая консолидация как условие развития украинской нации	409
Судинович С. П. Новейший российско-украинский конфликт: сущность и особенности «гибридной» войны	412
Колух В. В. К вопросу оптимизации конституционного состава Верховной Рады Украины	416
Вонсович А. С. Миротворческий опыт Украины как фактор поддержки и обеспечения международной безопасности	420
Чернык П. П. Сегодняшнее украино-российское противостояние в разрезе глобальной политики	423
Процюк М. В. Международный имидж Республики Польша: украинское измерение	428
Гапон А. А. Формирование приоритетных направлений внешнеэкономического сотрудничества Франции	432
Коринь И. С. Новые нетарифные барьеры в международной торговле в 2010–2015 годах	436
Кукарцев О. В. Криминализация миграционного трафика в ЕС как вызов международной безопасности	439
Аманмурадов Н. Транспортная политика как имиджеобразующий фактор внешнеполитической стратегии Туркменистана	443
Червинка И. Н. Радикализация национализма в странах Европы	447
Щолокова Г. В., Назаренко А. А. Региональное соперничество США и КНР в Африканском регионе	450
Акбаров М. Г., Мамедов Ш. А., Садат М. Ю. Социально-политическое положение женщин в Иране после революции 1979-го года	455
Аль-Азави Хайдер Адил Кадим. Турецко-израильские отношения и проблемы региональной безопасности	458
Барна Б. Ю. Развитие отношений Норвегии с Европейским Союзом в контексте вступления в силу Маастрихтского договора	463
Рустамова П. Т. Приоритетные вопросы внешней политики Азербайджанской Республики: история и современность	466
Зименкова В. В. Афганистан в геополитике США в контексте вывода войск	470

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Шевчук Д. М. Украинская духовная культура и идеи философии религии. Рецензия на книгу: Тименик З. Идеи философии религии в контексте украинской духовной культуры 30-е годы XIX в. – 80-е годы XX в. – Львов: Изд. Львовской политехники, 2014. – 312 с.	474
--	-----